

Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Bankacılık Sektörü Örneği (1990–2005)* II

Öğr. Gör. Dr. Ahmet Büyükşalvarcı
Selçuk Üniversitesi, Akören MYO

Özet

Son yıllarda Türk ekonomisinde yaşanan olumlu gelişmeler, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik müzakerelerinin başlaması ve buna bağlı olarak geleceğe ilişkin olumlu beklentiler Türkiye’ye yönelik doğrudan yabancı yatırımları artırıcı bir etki meydana getirmiştir. Türkiye’ye yönelik doğrudan yabancı yatırımların yoğunlaştığı önemli bir alanda bankacılık sektörü olmuştur. Bu kapsamda çalışmada; doğrudan yabancı yatırım şeklinde gerçekleşen Türk bankacılık sektörüne yabancı banka giriş nedenlerinin belirlenmesi ve yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Türk bankacılık sektörüne yabancı banka giriş nedenlerinin belirlenmesi yapılan anket çalışması ile tespit edilmiştir. Yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkileri ise oluşturulan ekonometrik model ile ampirik olarak ölçülmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar, yabancı bankalar, panel veri, anket.

Abstract (Foreign Direct Investment And Banking Sector Case In Turkey (1990–2005))

In recent years the satisfactory developments in the Turkish economy and the positive expectations related to the deliberations started for the membership of Turkey to the European Union caused an increasing effect on the foreign direct investment in Turkey. Another sector including foreign direct investment densely in Turkey was the banking sector. In this scope the objective of this study was to determine the reasons of the foreign banks taking place in the banking sector developing with the foreign direct investment in Turkey and to find out the effects of the foreign bank participations on the Turkish banking sector. The reasons of the foreign bank participations in Turkish banking sector was determined by a survey study and the effects of these participations on the Turkish banking sector were obtained empirically with an econometric model built in the study.

Keywords: Foreign direct investment in turkey, foreign banks, panel data, survey.

5.1.1.3. Yabancı Bankaların Türkiye’de İlgilendikleri Faaliyet Alanları

Yabancı bankaların Türkiye’de ilgilendikleri faaliyet alanlarının verdikleri önceliğe göre sıralaması, ortalama puanlar esas alınarak, tablo 5’te yapılmıştır.

* - Bu çalışma, Prof. Dr. Osman OKKA’nın danışmanlığında hazırlanan ve Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Bankacılık Sektörü Örneği (1990–2005)” başlıklı doktora tezinin özetidir.
- Bu yazının ilk bölümü Dergi 38’de yayımlanmıştır.

Tablo 5. Yabancı Bankaların Türkiye'de İlgilendikleri Faaliyet Alanları Sıralaması

Faaliyet Alanları	En Az Öncelikli		Az Öncelikli		Öncelikli		Çok Öncelikli		En Çok Öncelikli		Toplam		Ortalama	Standart Sapma
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%		
Türkiye ihracatının finansmanı	0	0	1	4,5	6	27,3	9	40,9	6	27,3	22	100	3,91	0,87
İşletmelerin çalışma sermayelerinin finansmanı	0	0	2	9,1	5	22,7	11	50,0	4	18,2	22	100	3,77	0,87
Türkiye ithalatının finansmanı	0	0	3	13,6	7	31,8	7	31,8	5	22,7	22	100	3,64	1,00
İşletmelerin sabit sermaye ve modernizasyon yatırımlarının finansmanı	1	4,5	6	27,3	6	27,3	6	27,3	3	13,6	22	100	3,18	1,14
Hane halkı müşterilerine tüketici kredisi sağlamak	6	27,3	2	9,1	4	18,2	4	18,2	6	27,3	22	100	3,09	1,60
Hane halkı müşterilerine taşıt kredisi sağlamak	6	27,3	4	18,2	4	18,2	3	13,6	5	22,7	22	100	2,86	1,55
Hane halkı müşterilerine konut kredisi sağlamak	7	31,8	3	13,6	3	13,6	4	18,2	5	22,7	22	100	2,86	1,61
Türkiye'ye yönelik doğrudan yabancı yatırımların finansmanı	3	13,6	5	22,7	9	40,9	2	9,1	3	13,6	22	100	2,86	1,21
Türkiye'deki işletmelerin yeniden yapılandırılması ve işletme birleşme ve satın almaların finansmanı	2	9,1	8	36,4	7	31,8	2	9,1	3	13,6	22	100	2,82	1,18
Türk şirketlerinin dışarıya yönelik doğrudan yabancı yatırımlarının finansmanı	2	9,1	8	36,4	8	36,4	1	4,5	3	13,6	22	100	2,77	1,15
Türkiye'ye yönelik portföy yatırımların finansmanı	2	9,1	11	50,0	5	22,7	1	4,5	3	13,6	22	100	2,64	1,18
Türk şirketlerinin dışarıya yönelik portföy yatırımlarının finansmanı	3	13,6	10	45,5	5	22,7	1	4,5	3	13,6	22	100	2,59	1,22
Ölçek Ortalaması													3,08	

Yukarıdaki tabloya göre genel ölçek ortalaması 3,08 olup öncelikli derecenin (3,00) biraz üzerinde olduğu görülmektedir. Yabancı bankaların Türkiye'de ilgilendikleri faaliyet alanları önceliğine ilişkin her bir ifadenin ortalaması, ölçek ortalaması (3,08) ve öncelikli derece (3,00) ile karşılaştırıldığında; "Türkiye ihracatının finansmanı", "İşletmelerin çalışma sermayelerinin finansmanı", "Türkiye ithalatının finansmanı",

"İşletmelerin sabit sermaye ve modernizasyon yatırımlarının finansmanı" ve "Hane halkı müşterilerine tüketici kredisi sağlamak" ifadeleri hem ölçek ortalamasının hem de öncelikli derecenin üzerinde değerlere sahiptir. "Türkiye'ye yönelik portföy yatırımların finansmanı", "Türkiye'deki işletmelerin yeniden yapılanması ve işletme birleşme ve satın almaların finansmanı", "Hane halkı müşterilerine taşıt kredisi sağlamak",

“Hane halkı müşterilerine konut kredisi sağlamak”, “Türk şirketlerinin dışarıya yönelik doğrudan yabancı yatırımlarının finansmanı” ve “Türk şirketlerinin dışarıya yönelik portföy yatırımlarının finansmanı” ifadeleri ise ölçek ortalamasının ve öncelikli derecenin altında değerlere sahiptir. Bu durum yabancı bankaların Türkiye’de özellikle uluslararası ticaretin finansmanı alanına yönelik faaliyette bulunmak istediklerini

göstermektedir. Ayrıca yabancı bankaların kredi plasmanında taşıt ve konut kredisi yerine tüketici kredilerine yöneldiklerini söylemek mümkündür.

Yabancı bankaların Türkiye’de ilgilendikleri faaliyet alanlarına verdikleri önem derecesinin yatırım türüne göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları aşağıdaki tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Yabancı Bankaların Türkiye’de İlgilendikleri Faaliyet Alanları ile Yatırım Türleri Arasındaki İlişki

Faaliyet Alanları	Yatırım Türü	F	Ortalama	Standart Sapma	Mann-Whitney U	z	p
Türkiye ihracatının finansmanı	1	15	3,73	0,88	34,000	-1,380	0,168
	2	7	4,29	0,76			
İşletmelerin çalışma sermayelerinin finansmanı	1	15	3,73	0,80	46,500	-0,457	0,648
	2	7	3,86	1,07			
Türkiye ithalatının finansmanı	1	15	3,47	0,92	36,000	-1,211	0,226
	2	7	4,00	1,15			
İşletmelerin sabit sermaye ve modernizasyon yatırımlarının finansmanı	1	15	3,20	0,94	51,000	-0,109	0,913
	2	7	3,14	1,57			
Hane halkı müşterilerine tüketici kredisi sağlamak	1	15	3,73	1,22	16,500	-2,605	0,009**
	2	7	1,71	1,50			
Hane halkı müşterilerine taşıt kredisi sağlamak	1	15	3,40	1,30	18,000	-2,488	0,013**
	2	7	1,71	1,50			
Hane halkı müşterilerine konut kredisi sağlamak	1	15	3,67	1,29	5,000	-3,441	0,001**
	2	7	1,14	0,38			
Türkiye’ye yönelik doğrudan yabancı yatırımların finansmanı	1	15	2,60	1,06	31,500	-1,547	0,122
	2	7	3,43	1,40			
Türkiye’deki işletmelerin yeniden yapılandırılması ve işletme birleşme ve satın almaların finansmanı	1	15	2,87	0,92	44,000	-0,626	0,532
	2	7	2,71	1,70			
Türk şirketlerinin dışarıya yönelik doğrudan yabancı yatırımlarının finansmanı	1	15	2,60	0,99	39,500	-0,965	0,335
	2	7	3,14	1,46			
Türkiye’ye yönelik portföy yatırımların finansmanı	1	15	2,47	0,99	41,500	-0,835	0,404
	2	7	3,00	1,53			
Türk şirketlerinin dışarıya yönelik portföy yatırımlarının finansmanı	1	15	2,67	0,90	37,000	-1,157	0,247
	2	7	2,43	1,81			

1. Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalar ve Türk bankalarına ortak olan yabancı bankalar
2. Türkiye’de şube açan yabancı bankalar
**%90 Güvenlikle Anlamlı

**%95 Güvenirlikle Anamlı

Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre “Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalar ve Türk bankalarına ortak olan yabancı bankalar” ile “Türkiye’de şube açan yabancı bankalar” arasında; “Hane halkı müşterilerine tüketici kredisi sağlamak”, “Hane halkı müşterilerine taşıt kredisi sağlamak” ve “Hane halkı müşterilerine konut kredisi sağlamak” faaliyetleri açısından istatistik-sel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu %5 yanılma ($p<0,05$) ile söylenebilir. Bu farklılığın olduğu üç faaliyette de öncelik derecesi “Türkiye’de

kurulmuş yabancı bankalar ve Türk bankalarına ortak olan yabancı bankalar” için daha yüksektir.

5.1.1.4. Yabancı Bankaların Türkiye’de Sundukları Hizmetler/Ürünler

Yabancı bankaların Türkiye’de sundukları hizmetlerin/ürünlerin önemlilik düzeylerine göre sıralaması, ortalama puanlar esas alınarak, tablo 7’de yapılmıştır.

Tablo 7. Yabancı Bankaların Türkiye’de Sundukları Hizmetler/Ürünlerin Sıralaması

Hizmetler Ve Ürünler	Çok Düşük		Düşük		Normal		Yüksek		Çok Yüksek		Toplam		Ortalama	Standart Sapma
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%		
Finans kurumları dışındaki özel sektöre kredi sağlama	0	0	0	0	5	22,7	9	40,9	8	36,4	22	100	4,14	0,77
Dövizle ödeme	1	4,5	0	0	7	31,8	7	31,8	7	31,8	22	100	3,86	1,04
Yurt içi ödemeler	0	0	3	13,6	8	36,4	6	27,3	5	22,7	22	100	3,59	1,01
Döviz ticareti	1	4,5	2	9,1	8	36,4	7	31,8	4	18,2	22	100	3,50	1,06
Türev ürünleri ticareti	1	4,5	3	13,6	8	36,4	4	18,2	6	27,3	22	100	3,50	1,19
Para piyasası işlemleri	0	0	1	4,5	14	63,6	4	18,2	3	13,6	22	100	3,41	0,80
Yurt içi risksiz menkul kıymet ticareti (devlet iç borçlanma senetleri)	1	4,5	3	13,6	10	45,5	4	18,2	4	18,2	22	100	3,32	1,09
Finansal kurumlara kredi sağlama	1	4,5	5	22,7	8	36,4	5	22,7	3	13,6	22	100	3,18	1,10
Kiralama (Finansal kiralama) hizmetleri	8	36,4	2	9,1	4	18,2	3	13,6	5	22,7	22	100	2,77	1,63
Menkul kıymet ticareti	5	22,7	3	13,6	9	40,9	2	9,1	3	13,6	22	100	2,77	1,31
Varlık yönetimi	6	27,3	5	22,7	5	22,7	1	4,5	5	22,7	22	100	2,73	1,52
Kamu kesimine kredi sağlama	3	13,6	9	40,9	4	18,2	4	18,2	2	9,1	22	100	2,68	1,21
Factoring hizmetleri	7	31,8	6	27,3	4	18,2	2	9,1	3	13,6	22	100	2,45	1,41
Hayat sigortacılığı	11	50,0	4	18,2	1	4,5	1	4,5	5	22,7	22	100	2,32	1,67
Emeklilik fonları yönetimi	10	45,5	4	18,2	3	13,6	2	9,1	3	13,6	22	100	2,27	1,49
Komisyonculuk	10	45,5	5	22,7	2	9,1	3	13,6	2	9,1	22	100	2,18	1,40
Borsada komisyonculuk	10	45,5	5	22,7	4	18,2	0	0	3	13,6	22	100	2,14	1,39
Hayat dışı sigortacılığı	11	50,0	5	22,7	3	13,6	1	4,5	2	9,1	22	100	2,00	1,31
Ölçek Ortalaması													2,93	

Yukarıdaki tabloya göre genel ölçek ortalaması 2,93 olup normal derecenin (3,00) biraz altında olduğu görülmektedir.

Yabancı bankaların Türkiye’de sundukları hizmetlerin/ürünlerin önemlilik düzeylerine ilişkin her bir ifadenin ortalaması,

ölçek ortalaması (2,93) ve öncelikli derece (3,00) ile karşılaştırıldığında; “Finans kurumları dışındaki özel sektöre kredi sağlama”, “Dövizle ödeme”, “Yurt içi ödemeler”, “Döviz ticareti”, “Türev ürünleri ticareti”, “Para piyasası işlemleri”, “Yurt içi risksiz menkul kıymet ticareti (devlet iç borçlanma senetleri)” ve “Finansal kurumlara kredi sağlama” ifadeleri her iki ortalamasının da üzerinde değerlere sahiptir. Diğer ifadeler ise ölçek ortalamasının ve normal derecenin altında

değerler almışlardır. Bu sonuçlar yabancı bankaların Türkiye’de kredi işlemleri ile Türk bankalarının çok uzmanlaşmamış oldukları türev ürünlerinin ticaretinde yoğunlaştıklarını ortaya koymaktadır.

Yabancı bankaların Türkiye’de sundukları hizmetlerin/ürünlerin önemlilik düzeylerinin yatırım türüne göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları aşağıdaki tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Yabancı Bankaların Türkiye’de Sundukları Hizmetler/Ürünler ile Yatırım Türleri Arasındaki İlişki

Hizmetler Ve Ürünler	Yatırım Türü	F	Ortalama	Standart Sapma	Mann-Whitney U	z	p
Finans kurumları dışındaki özel sektöre kredi sağlama	1	15	4,13	0,83	52,000	-0,038	0,970
	2	7	4,14	0,69			
Dövizle ödeme	1	15	3,87	1,13	49,000	-0,259	0,795
	2	7	3,86	0,90			
Yurt içi ödemeler	1	15	3,60	0,99	51,000	-0,110	0,912
	2	7	3,57	1,13			
Döviz ticareti	1	15	3,40	1,18	45,000	-0,553	0,580
	2	7	3,71	0,76			
Türev ürünleri ticareti	1	15	3,60	1,12	43,000	-0,696	0,486
	2	7	3,29	1,38			
Para piyasası işlemleri	1	15	3,33	0,62	47,000	-0,452	0,651
	2	7	3,57	1,13			
Yurt içi risksiz menkul kıymet ticareti (devlet iç borçlanma senetleri)	1	15	3,27	0,96	46,000	-0,485	0,628
	2	7	3,43	1,40			
Finansal kurumlara kredi sağlama	1	15	2,93	1,03	32,000	-1,500	0,134
	2	7	3,71	1,11			
Kiralama (Finansal kiralama) hizmetleri	1	15	3,33	1,54	20,000	-2,372	0,018**
	2	7	1,57	1,13			
Menkul kıymet ticareti	1	15	2,93	1,03	37,000	-1,142	0,254
	2	7	2,43	1,81			
Varlık yönetimi	1	15	3,33	1,45	13,000	-2,862	0,004**
	2	7	1,43	0,53			
Kamu kesimine kredi sağlama	1	15	2,67	1,05	50,500	-0,147	0,883
	2	7	2,71	1,60			
Factoring hizmetleri	1	15	3,00	1,36	13,000	-2,872	0,004**
	2	7	1,29	0,49			
Hayat sigortacılığı	1	15	2,87	1,77	21,500	-2,358	0,018**
	2	7	1,14	0,38			
Emeklilik fonları yönetimi	1	15	2,80	1,52	17,500	-2,606	0,009**
	2	7	1,14	0,38			
Komisyonculuk	1	15	2,20	1,32	47,500	-0,373	0,709
	2	7	2,14	1,68			
Borsada komisyonculuk	1	15	2,60	1,45	18,000	-2,581	0,010**
	2	7	1,14	0,38			
Hayat dışı sigortacılığı	1	15	2,40	1,40	22,000	-2,316	0,021**
	2	7	1,14	0,38			

1. Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalar ve Türk bankalarına ortak olan yabancı bankalar

2. Türkiye’de şube açan yabancı bankalar

*%90 Güvenlilikle Anlamli

**%95 Güvenlilikle Anlamli

Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre “Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalar ve Türk bankalarına ortak olan yabancı bankalar” ile “Türkiye’de şube açan yabancı bankalar” arasında; “Kiralama (Finansal kiralama) hizmetleri”, “Factoring hizmetleri”, “Varlık yönetimi”, “Hayat sigortacılığı”, “Hayat dışı sigortacılığı”, “Emeklilik fonları yönetimi” ve “Borsada komisyonculuk” ifadeleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu %5 yanılma ($p < 0,05$) ile söylenebilir. Anlamlı farklılık taşıyan tüm ifadelerde önemlilik

düzeyi “Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalar ve Türk bankalarına ortak olan yabancı bankalar” için daha yüksektir.

5.1.1.5. Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektörü Hakkındaki Düşünceleri

Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü hakkındaki düşüncelerine ilişkin derecelerin sıralaması, ortalama puanlar esas alınarak, tablo 9’da yapılmıştır.

Tablo 9. Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektörü Hakkındaki Düşüncelerinin Sıralaması

Türk Bankacılık Sektörünün Özellikleri	Çok Düşük		Düşük		Normal		Yüksek		Çok Yüksek		Toplam		Ortalama	Standart Sapma
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%		
Rekabet yoğunluğu	0	0	0	0	4	18,2	12	54,5	6	27,3	22	100	4,09	0,68
Piyasa riskleri	0	0	0	0	1	4,5	18	81,8	3	13,6	22	100	4,09	0,43
Piyasa büyüme hızı	0	0	0	0	4	18,2	14	63,3	4	18,2	22	100	4,00	0,62
Piyasa büyüklüğü	0	0	1	4,5	4	18,2	11	50,0	6	27,3	22	100	4,00	0,82
Yetişmiş iş gücü	0	0	2	9,1	6	27,3	8	36,4	6	27,3	22	100	3,82	0,96
Kârlılık	0	0	1	4,5	10	45,5	7	31,8	4	18,2	22	100	3,64	0,85
Finansal alt yapı	0	0	2	9,1	11	50,0	5	22,7	4	18,2	22	100	3,50	0,91
Bankacılık yasa ve düzenlemelerinin şeffaflığı	0	0	2	9,1	10	45,5	9	40,9	1	4,5	22	100	3,41	0,73
Bankacılık denetleyicilerinin şeffaflığı	0	0	1	4,5	12	54,5	8	36,4	1	4,5	22	100	3,41	0,67
Bankacılık yasa ve düzenlemelerinin istikrarlılığı	1	4,5	3	13,6	12	54,5	5	22,7	1	4,5	22	100	3,09	0,87
Hukuk sisteminin etkinliği	1	4,5	6	27,3	11	50,0	2	9,1	2	9,1	22	100	2,91	0,97
Ölçek Ortalaması													3,63	

Yukarıdaki tabloya göre genel ölçek ortalaması 3,63 olup normal derecenin (3,00) üzerinde olduğu görülmektedir. Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörünün özellikleri hakkındaki düşüncelerine ilişkin her bir ifadenin ortalaması, ölçek ortalaması (3,63) ve normal derece (3,00) ile karşılaştırıldığında; “Rekabet yoğunluğu”, “Piyasa riskleri”, “Piyasa büyüme hızı”, “Piyasa büyüklüğü”, “Yetişmiş iş gücü”, “Kârlılık” ifadelerinin

her iki ortalamasının da üstünde olduğu görülmektedir. “Finansal alt yapı”, “Bankacılık yasa ve düzenlemelerinin şeffaflığı”, “Bankacılık denetleyicilerinin şeffaflığı” ve “Bankacılık yasa ve düzenlemelerinin istikrarlılığı” ifadelerinin ortalamaları ise ölçek ortalamasının altında olmalarına karşın normal derecenin üstündedirler. “Hukuk sisteminin etkinliği” ifadesi ise her iki ortalamasının da altında bir değere

sahiptir. Bu bulgular ışığında, Türk bankacılık sektörünün, yüksek rekabete karşın, piyasa büyüklüğü ve büyüme hızından dolayı yüksek getiri elde edilebilecek bir sektör olduğu sonucu çıkarılabilir. Ayrıca katılımcılar, Türk bankacılık sektörüne ilişkin hukuksal düzenlemeler hakkında olumlu görüşlere sahip olmalarına karşın, hukuk sisteminin

etkinliği açısından aynı doğrultuda düşünmemektedirler.

Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü hakkındaki düşüncelerine ilişkin derecelerin yatırım türüne göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları aşağıdaki tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektörü Hakkındaki Düşünceleri ile Yatırım Türleri Arasındaki İlişki

Türk Bankacılık Sektörünün Özellikleri	Yatırım Türü	F	Ortalama	Standart Sapma	Mann-Whitney U	Z	P
Rekabet yoğunluğu	1	15	4,20	0,68	38,500	-1,094	0,274
	2	7	3,86	0,69			
Piyasa riskleri	1	15	4,00	0,38	38,500	-1,470	0,142
	2	7	4,29	0,49			
Piyasa büyüme hızı	1	15	4,07	0,46	43,500	-0,742	0,458
	2	7	3,86	0,90			
Piyasa büyüklüğü	1	15	3,93	0,88	46,500	-0,459	0,646
	2	7	4,14	0,69			
Yetmiş iş gücü	1	15	3,80	0,94	49,500	-0,221	0,825
	2	7	3,86	1,07			
Kârlılık	1	15	3,47	0,83	34,000	-1,398	0,162
	2	7	4,00	0,82			
Finansal alt yapı	1	15	3,53	0,83	46,500	-0,457	0,648
	2	7	3,43	1,13			
Bankacılık yasa ve düzenlemelerinin şeffaflığı	1	15	3,40	0,63	52,000	-0,038	0,969
	2	7	3,43	0,98			
Bankacılık denetleyicilerinin şeffaflığı	1	15	3,33	0,62	46,000	-0,515	0,606
	2	7	3,57	0,79			
Bankacılık yasa ve düzenlemelerinin istikrarlılığı	1	15	3,07	0,70	49,000	-0,272	0,786
	2	7	3,14	1,21			
Hukuk sisteminin etkinliği	1	15	3,00	0,85	42,500	-0,762	0,446
	2	7	2,71	1,25			

1. Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar ve Türk bankalarına ortak olan yabancı bankalar
2. Türkiye'de şube açan yabancı bankalar
*%90 Güvenirlikle Anlamalı
**%95 Güvenirlikle Anlamalı

Türk bankacılık sistemi hakkındaki düşünceler açısından Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, “Türkiye’de kurulmuş yabancı bankalar ve Türk bankalarına ortak olan yabancı bankalar” ile “Türkiye’de şube açan yabancı bankalar” arasında, %90 ve %95 anlamlılık düzeylerinde, hiçbir ifade için,

istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

5.1.1.6. Yabancı Bankaların Türkiye’de Uzmanlaşmayı Hedefledikleri Alanlar

Yabancı bankalara uygulanan anketin son kısmında katılımcılara Türkiye’de

han-gi alanlarda uzmanlaşmayı hedeflediklerine yönelik olarak 9 soruya cevap vermeleri istenmiştir. Katılımcıların ver-

dikleri cevaplara ilişkin frekans ve yüzde dağılımları aşağıdaki tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Yabancı Bankaların Türkiye’de Uzmanlaşmayı Hedefledikleri Alanların Sıralaması

Uzmanlaşma Alanları	Evet		Hayır		Toplam	
	F	%	F	%	F	%
Kurumsal bankacılık	18	81,8	4	18,2	22	100
Ticari bankacılık	18	81,8	4	18,2	22	100
Bireysel bankacılık	13	59,1	9	40,9	22	100
Küçük ticari işletmeler	13	59,1	9	40,9	22	100
Sermaye piyasaları	9	40,9	13	59,1	22	100
Döviz piyasaları	10	45,5	12	54,5	22	100
Dış ticaret işlemleri	16	72,7	6	27,3	22	100
Proje finansmanı	14	63,6	8	36,4	22	100
Yatırım bankacılığı	10	45,5	12	54,5	22	100

Yukarıdaki tablo 11’den de görüldüğü üzere, yabancı bankaların %81,8’i hem kurumsal bankacılık hem de ticari bankacılık alanlarında uzmanlaşmayı hedeflemekte-dirler. Katılımcıların %72,7’si dış ticaret işlemlerinde, %63’ü ise proje finansmanı alanında uzmanlaşmayı hedeflediklerini belirtmişlerdir. Bireysel bankacılık ve küçük ticari işletmeler alanında ise katılımcıların %59,1’i uzmanlaşmayı hedeflerken, %45,5’i hem döviz piyasaları hem de yatırım bankacılığı alanlarında uzmanlaşmak istediklerini ifade etmişlerdir. Sermaye piyasalarında uzmanlaşmak isteyen yabancı bankalar ise toplam yabancı bankaların sadece %40,9’udur.

5.2. Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkilerinin Ekonometrik Analizi

Çalışmanın bu bölümünde yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkileri, oluşturulan ekonometrik model ile ampirik olarak ölçülmeye çalışılacaktır. Bölümde uluslararası çalışmalar dikkate alınarak oluşturulan model hakkında bilgi verilecek, modelde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenler tanımlanarak, kullanılan veri seti ve yöntem anlatılacaktır. Son olarak modelden elde edilen sonuçlar analiz edilecektir.

5.2.1. Model Değişkenlerinin Tanımlanması

Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik oluşturduğumuz modelde, yabancı banka giriş verileri, bankaların muhasebe verileri, Türkiye’nin makroekonomik verileri ve Türk bankacılık sektörünün gelişmişlik düzeyine ilişkin veriler kullanılmıştır.

Uluslararası çalışmalarda yabancı bankaların payının belirlenmesinde sayısal büyüklük ve aktif büyüklük ölçüleri kullanılmaktadır. Bu noktadan hareketle modelde yabancı banka girişine ilişkin olarak iki değişken kullanılmıştır. Bunlar yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranı (YBS) ve yabancı banka aktifinin bankacılık sektörünün toplam aktifine oranıdır (YBA).

Bankaların bilanço ve gelir tablosu kalemleri kullanılarak bankaların gelirlerini, kârlılıklarını ve maliyetlerini yansıtabilecek bağımlı değişkenler elde edilmiştir. Bankaların gelirlerini ölçmek için iki değişken kullanılmıştır. Bunlar net faiz gelirinin toplam aktiflere oranı (NFG) ve faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranıdır (FDGA). Banka kârlılığı ise vergi öncesi kârların toplam aktiflere oranı (VÖKA) şeklinde ifade edilmiştir. Banka maliyetlerini ölçmek için iki

değişken kullanılmıştır. Bunlar faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranı (FGA) ve kredi karşılıklarının toplam aktiflere oranıdır (KKA).

Modelde kullanılan bankaya özgü destekleyici (kontrol) değişkenler ise, kısa-uzun dönem mevduat ve diğer fonların toplam aktiflere oranı (MFA), öz kaynakların toplam aktiflere oranı (ÖKA) ve faiz geliri getirmeyen aktiflerin toplam aktiflere oranıdır (FGGA).

Modelde makroekonomik gelişmişlik düzeyinin göstergesi olarak gayri safi yurtiçi hâsılanın yıllık büyüme oranı

(GSYİH), kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla (KGYİH, logaritmik değer olarak), yıllık enflasyon oranı (ENF) ve yıllık piyasa faiz oranı (PFO) kullanılmıştır. Bankacılık sektörünün gelişmişlik düzeyi ise yurt içi kredilerin gayri safi yurtiçi hâsılaya oranı (YKGS) ile temsil edilmiştir.

Yapılan bu açıklamalar çerçevesinde modelde bağımlı ve bağımsız değişkenler için kullanılan kısaltmalar ve açıklamalar aşağıdaki tablo 12'de özet olarak gösterilmiştir.

Tablo 12. Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Oluşturulan Modelin Değişkenleri

Değişkenler	Açıklama
Bağımlı Değişkenler	
NFG	Net faiz gelirinin toplam aktiflere oranı
FDGA	Faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı
VÖKA	Vergi öncesi kârların toplam aktiflere oranı
FGA	Faaliyet giderlerinin toplam aktiflere oranı
KKA	Kredi karşılıklarının toplam aktiflere oranı
Bağımsız Değişkenler	
YBS	Yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranı
YBA	Yabancı banka aktifinin bankacılık sektörünün toplam aktifine oranı
MFA	Kısa-uzun dönem mevduat ve diğer fonların toplam aktiflere oranı
ÖKA	Öz kaynakların toplam aktiflere oranı
FGGA	Faiz geliri getirmeyen aktiflerin toplam aktiflere oranı
GSYİH	Gayri safi yurtiçi hâsılanın yıllık büyüme oranı
KGYİH	Kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla
ENF	Yıllık enflasyon oranı
PFO	Yıllık piyasa faiz oranı
YKGS	Yurt içi kredilerin gayri safi yurtiçi hâsılaya oranı

5.2.2. Modelin Veri Seti ve Analiz Yöntemi

Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik oluşturulan ekonometrik modelin bağımlı ve bağımsız değişkenleri için çeşitli kaynaklarda yer alan veriler kullanılmıştır.

Bağımlı değişken olarak belirlenen ve bankaların gelirlerini, kârlılıklarını ve maliyetlerini yansıtan beş değişkene

(NFG, FDGA, VÖKA, FGA, KKA) ilişkin veriler, Aralık 1995-Aralık 2005 tarihleri arasındaki yıllık 11 dönem için Türkiye Bankalar Birliği'nin veri setindeki mevduat kabul eden ticari bankaların bilanço ve gelir tabloları üzerinden elde edilerek hesaplanmıştır.

Bankaların muhasebe verileri kapsamında değerlendirilen ve bağımsız değişkenler içinde yer alan (YBS, YBA, MFA,

ÖKA, FGGA) değişkenleri de aynı kaynaktan elde edilerek hesaplanmıştır.

Modelde kullanılan ve Türkiye'nin makroekonomik gelişmişlik düzeyini gösteren diğer bağımsız değişkenler (GSYİH, KGYİH, ENF, PFO, YKGS) ise Aralık 1995-Aralık 2005 tarihleri arasındaki yıllık 11 dönem için TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS)'nden elde edilmiştir. Kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla değerleri logaritmik değerler olarak, diğer değişkenler ise yüzde değerler olarak modelde kullanılmıştır.

Yukarıdaki değişkenler kullanılarak oluşturulan model Eviews 5 yazılım programı kullanılarak panel veri analizi ile test edilmiştir.

Yatay kesit verisi ile zaman serisi verisinin birleşiminden elde edilen veriler longitudinal (boylamsal) veriler olarak adlandırılmaktadır. Bu verilerde gözlemler aynı zaman boyutunda aynı birimlerden elde ediliyorsa panel veri adını almaktadır (Yaffee, 2003, 13). Başka bir ifadeyle panel veriler zaman serisi ve yatay kesit verilerini bir araya getiren ve farklı zaman aralıklarında aynı birimlere ilişkin olarak sahip olunan veri setlerini ifade etmektedir.

Zaman serisi verileri, herhangi bir değişkenin belirli bir zaman dilimi içerisinde yer aldığı değerler dizisidir. Zaman verileri analizinde her bir birimin zaman içindeki değişimleri analiz edilir. Yatay kesit verileri ise, belirli bir zaman diliminde aynı anda gözlenen değerler dizisidir. Yatay kesit verilerinin analizi, genellikle birimler arasındaki farklılıkların karşılaştırılmasını içerir.

Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik oluşturduğumuz model hem yatay kesit verilerini hemde zaman serisi verilerini içermektedir. Model analizinde yatay kesit ve zaman serisi verilerini ayrı ayrı incelemek mümkündür. Ancak bu durum-

da çok sayıda regresyon denklemi kullanılması sorunuyla karşılaşılacaktır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için model analizinde panel veri modeli kullanılmıştır. Çünkü panel veri modeli ile yatay kesit ve zaman serisi verilerini bir araya getirerek tek bir regresyonla model parametrelerini tahmin etmek mümkündür.

Yatay kesit ve zaman serisi verilerini bir araya getirerek bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri analiz etmek için kullanılan temel panel veri doğrusal regresyon modeli:

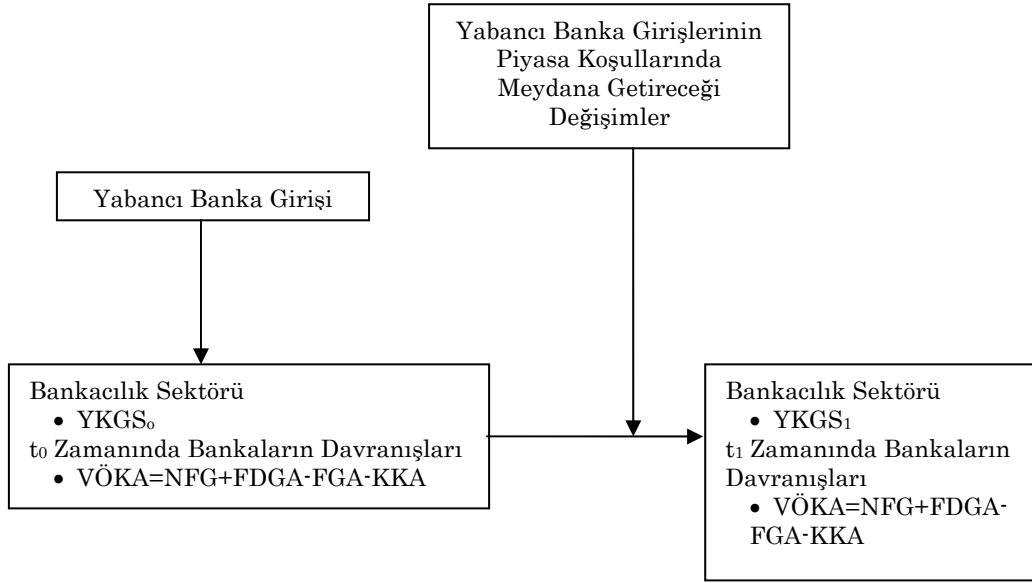
$$y_{it} = \alpha_i + \beta_i X_{it} + \varepsilon_{it} \quad i = 1, 2, \dots, N \quad t = 1, 2, \dots, T$$

şeklinde tanımlanmaktadır (Yaffee, 2003, 3).

i alt simgesi hane halkı, bankalar, firmalar ve ülkeler gibi yatay kesit boyutunu ifade ederken, t alt simgesi zamanı gösterdiği için zaman serisi boyutunu ifade etmektedir. Denklemden y_{it} modele ilişkin bağımlı değişkenleri, X_{it} sabit terimleri içermeyen bağımsız değişkenleri ve ε_{it} hata terimini göstermektedir. α_i zaman içinde sabit ve yatay kesit birimi i 'ye özgü bireysel etkidir. Yukarıdaki model klasik bir regresyon modelidir. Özellikle birimler arasında α_i 'ler aynı alınırsa en küçük kareler yöntemi, α_i ve β_i parametrelerinin tutarlı ve etkin tahminlerini verir.

5.2.3. Model

Yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkisini belirlemek için oluşturulan modelin kapsamı aşağıdaki şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkilerine İlişkin Model

Şekil 1’den de görüldüğü üzere yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkisini ölçmede oluşturduğumuz modelde banka kârlılığı ve Türk bankacılık sektörünün gelişmişlik düzeyi dikkate alınmıştır. Bir bankanın kârını gelir ve giderlere bağlı olarak aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür.

$$VÖKA_i = NFG_i + FDGA_i - FGA_i - KKA_i$$

t_0 zamanında sektördeki tüm bankalar stratejilerini kârlarını maksimize edecek şekilde oluşturacaklardır. Modelde t_0 zamanında bankacılık sektöründeki yabancı bankaların payı YB_0 ile gösterilmiştir. t_1 zamanında sektöre yabancı banka girişi ($YB_1 - YB_0$) piyasa koşullarını etkileyecektir. Yabancı banka girişi ile değişen piyasa koşullarında ise bankalar yukarıdaki denklemin sağında yer alan kârlılık bileşenlerini, kârlarını maksimize edecek şekilde değiştireceklerdir. t_1 zamanında süreç yeniden başlayacak ve yeni yabancı banka girişi ile sektördeki bankalar kârlarını maksimize etmek için stratejilerini yeniden oluşturacaklardır.

Yukarıda oluşturulmaya çalışılan model bağımlı ve bağımsız değişkenleri de içerecek şekilde yukarıda gösterilen temel panel veri regresyon denklemi de dikkate alınarak aşağıdaki denkleme dönüştürülebilir.

$$\Delta I_{it} = \alpha_0 + \beta_1 \Delta YB_t + \delta_i \Delta B_{it} + \gamma \Delta X_t + \varepsilon_{it}$$

Denklemdede;

I_{it} : i bankasının t zamanındaki bağımlı değişkenler vektörü,

YB_t : t zamanında yabancı banka girişinin ölçümü,

B_{it} : i bankasının t zamanında bankalara özgü değişkenler kümesi (denkleme destekleyici (kontrol) değişkenler olarak eklenmişlerdir),

X_t : t zamanında makroekonomik değişkenler vektörünü göstermektedir.

5.2.4. Model Çalışmasına İlişkin Bulgular

Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini ölçmeye ilişkin olarak yukarıda oluşturulan model ülkemizde yaşanan 2001 ekonomik kriz

dikkate alınarak, iki farklı dönem için panel veri analizi ile test edilmiştir. Bu dönemler 1994 kriz sonrası ve 2001 kriz öncesi dönemi kapsayan Aralık 1995–Aralık 2000 tarihleri arasındaki dönem ile 2001 kriz sonrası dönemi oluşturan Aralık 2002–Aralık 2005 tarihleri arasındaki dönemdir.

Modelin iki alt döneme ayrılarak analiz edilmesinin iki temel amacı vardır. Bunlardan ilki, 2001 ekonomik kriz sonrası uygulamaya konulan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı ile bankacılık sektöründe sağlanan olumlu gelişmeler ve Türk ekonomisinde yaşanan iyileşmeler sonucu artış gösteren yabancı banka girişlerinin etkisini ortaya koymaktır. İkinci amaç ise yabancı banka girişlerinin düşük olduğu 2001 kriz öncesi dönem ile yabancı banka girişlerinin artış

gösterdiği kriz sonrası dönemin karşılaştırılmasını yapabilmektir.

Modelde yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü içindeki payları belirlerken sayısal büyüklük ve aktif büyüklük ölçüleri kullanılmıştır. Ancak analiz sonuçlarından elde edilen bulgulara göre analiz edilen her iki dönem içinde sayısal büyüklük ölçüsü ile bağımlı değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu yüzden model çalışmasına ilişkin bulgular aktif büyüklük ölçüsü dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Aralık 1995–Aralık 2000 tarihleri arasında yabancı bankaların Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerine ilişkin oluşturulan modelin panel veri analizi ile test edilmesinden elde edilen sonuçlar aşağıdaki tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13. Yabancı Banka Girişlerinin (YBA) Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Modelin Analiz Sonuçları (1995–2000)

DEĞİŞKELER	NFG	VÖKA	FDGA	FGA	KKA
Sabit(C)	-2,3845 (0,9948)	-0,4070 (0,9992)	1,5277 (0,9967)	-0,6978 (0,9982)	-0,3058 (0,9989)
YBA	0,0240 (0,9999)	0,1908 (0,9990)	-0,8603 (0,9951)	-0,8023 (0,9944)	-0,3340 (0,9969)
FGGA	-0,2339 (0,0000)***	-0,3150 (0,0000)***	0,1567 (0,0003)***	0,1155 (0,0012)***	0,1172 (0,0000)***
ÖKA	0,3061 (0,0000)***	0,6609 (0,0000)***	0,1353 (0,0000)***	-0,0044 (0,8618)	-0,2094 (0,0000)***
MFA	0,0053 (0,7941)	-0,0087 (0,7112)	-0,0082 (0,6928)	0,0152 (0,3763)	0,0006 (0,9657)
YKGS	-0,2662 (0,9944)	-0,0752 (0,9986)	0,1176 (0,9976)	-0,1491 (0,9963)	-0,0116 (0,9996)
GSYİH	0,0911 (0,9954)	-0,3511 (0,9848)	-0,2451 (0,9880)	0,1884 (0,9888)	0,0479 (0,9962)
KGYİH	0,1707 (0,9948)	0,0264 (0,9993)	-0,1006 (0,9970)	0,0586 (0,9979)	0,0253 (0,9988)
ENF	0,0165 (0,9986)	0,0762 (0,9943)	-0,0446 (0,9962)	-0,0825 (0,9914)	-0,0293 (0,9959)
GÖZLEM SAYISI	282	282	282	282	282
F	21,3372	17,7424	8,4803	11,0661	5,6293
P	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
R ²	%84,15	%81,53	%67,85	%73,36	%58,35
DÜZELTİLMİŞ R ²	%80,21	%76,94	%59,85	%66,73	%47,98
*%90 güvenirlikle anlamlı **%95 güvenirlikle anlamlı ***%99 güvenirlikle anlamlı					

Tablo 13’ten de görüldüğü üzere Aralık 1995–Aralık 2000 tarihleri arasında 6 zaman serisi ve 47 yatay kesit verisi bir araya getirilerek 282 gözlem analiz edilmiştir. Analiz

sonucunda model doğrultusunda oluşturulan ve her bir bağımlı değişkeni açıklayan aşağıdaki beş adet denklem elde edilmiştir:

$$\begin{aligned}
 NFG &= -2,3845 + 0,0240YBA - 0,2339FGGA + 0,3061ÖKA + 0,0053MFA \\
 &\quad - 0,2662YKGS + 0,0911GSYİH + 0,1707KGYİH + 0,0165ENF \\
 VÖKA &= -0,4070 + 0,1908YBA - 0,3150FGGA + 0,6609ÖKA - 0,0087MFA \\
 &\quad - 0,0752YKGS - 0,3511GSYİH + 0,0264KGYİH + 0,0762ENF \\
 FDGA &= 1,5277 - 0,8603YBA + 0,1567FGGA + 0,1353ÖKA - 0,0082MFA \\
 &\quad + 0,1176YKGS - 0,2451GSYİH - 0,1006KGYİH - 0,0446ENF \\
 FGA &= -0,6978 - 0,8023YBA - 0,1155FGGA - 0,0044ÖKA + 0,0152MFA \\
 &\quad - 0,1491YKGS + 0,1884GSYİH + 0,0586KGYİH - 0,0825ENF \\
 KKA &= -0,3058 - 0,3340YBA + 0,1172FGGA - 0,2094ÖKA + 0,0006MFA \\
 &\quad - 0,0116YKGS + 0,0479GSYİH + 0,0253KGYİH - 0,0293ENF
 \end{aligned}$$

Elde edilen denklemlerin anlamlılık düzeylerini test eden F değerlerine ilişkin p değerleri sıfır olduğundan dolayı ($p < 0,01$); oluşturduğumuz modelin %99 güvenirlikle anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Düzeltilmiş R^2 değerleri incelendiğinde ise modelden elde edilen yukarıdaki denklemlerde bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkenleri (NFG, VÖKA, FDGA, FGA, KKA) açıklama oranlarının sırasıyla; %80,21, %76,94, %59,85, %66,73 ve %47,98 olduğu görülmektedir.

Modelin temel bağımsız değişkeni olan YBA'nın ise hiçbir bağımlı değişken üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir etkisi yoktur. Bu durumun ülkemizde 2001 ekonomik kriz öncesi dönemde yabancı bankaların sektör içindeki aktif paylarının çok düşük düzeyde olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Türk bankacılık sektörüne yabancı banka girişlerinin artış gösterdiği Aralık 2002-Aralık 2005 dönemine ilişkin analiz sonuçları ise aşağıdaki tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14. Yabancı Banka Girişlerinin (YBA) Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Modelin Analiz Sonuçları (2002–2005)

DEĞİŞKELER	NFG	VÖKA	FDGA	FGA	KKA
Sabit (C)	-0,0303 (0,2706)	0,0103 (0,8657)	0,1706 (0,0000)***	0,0860 (0,0004)***	-0,0056 (0,8693)
YBA	-0,7817 (0,5142)	0,0595 (0,9821)	5,3016 (0,0002)***	2,7936 (0,0074)***	0,5837 (0,6917)
FGGA	-0,1316 (0,0000)***	0,1202 (0,0708)*	0,2252 (0,0000)***	0,0022 (0,9315)	-0,0371 (0,3114)
ÖKA	0,1703 (0,0000)***	-0,1495 (0,0584)*	0,1219 (0,0028)***	0,2742 (0,0000)***	0,1687 (0,0002)
MFA	0,0351 (0,1483)	-0,0109 (0,8379)	-0,0959 (0,0006)***	-0,0022 (0,9133)	0,0113 (0,7032)
YKGS	0,2219 (0,3722)	-0,0655 (0,9053)	-1,4059 (0,0000)***	-0,6642 (0,0023)***	-0,1054 (0,7297)
GSYİH	0,0981 (0,6580)	-0,7604 (0,1240)	0,2180 (0,3839)	0,2666 (0,1613)	0,4100 (0,1345)
GÖZLEM SAYISI	132	132	132	132	132
F	9,8078	5,0183	7,3134	13,3817	3,6211
P	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
R ²	%81,17	%68,80	%76,27	%85,46	%61,41
DÜZELTİLMİŞ R ²	%72,89	%55,09	%65,84	%79,08	%44,45
	*%90 güvenirlikle anlamlı	**%95 güvenirlikle anlamlı	***%99 güvenirlikle anlamlı		

Tablo 14 incelendiğinde Aralık 2002-Aralık 2005 tarihleri arasında 4 zaman serisi ve 33 yatay kesit verisi bir araya getirilerek 132 gözlem analiz edilmiştir. Analiz sonucunda model doğrultusunda oluşturulan ve her bir bağımlı değişkeni açıklayan aşağıdaki beş adet denklem elde edilmiştir.

$$\begin{aligned}
 NFG &= -0,0303 - 0,7817YBA - 0,1316FGGA + 0,1703ÖKA + 0,0351MFA \\
 &\quad + 0,2219YKGS + 0,0981GSYİH \\
 VÖKA &= 0,0103 + 0,0595YBA + 0,1202FGGA - 0,1495ÖKA - 0,0109MFA \\
 &\quad - 0,0655YKGS - 0,7604GSYİH \\
 FDGA &= 0,1706 + 5,3016YBA + 0,2252FGGA + 0,1219ÖKA - 0,0959MFA \\
 &\quad - 1,4059YKGS + 0,2180GSYİH \\
 FGA &= 0,0860 + 2,7936YBA + 0,0022FGGA + 0,2742ÖKA - 0,0022MFA \\
 &\quad - 0,6642YKGS + 0,2666GSYİH \\
 KKA &= -0,0056 + 0,5837YBA - 0,0371FGGA + 0,1687ÖKA + 0,0113MFA \\
 &\quad - 0,1054YKGS + 0,4100GSYİH
 \end{aligned}$$

Elde edilen denklemlerin anlamlılık düzeylerini test eden F değerlerine ilişkin p değerleri sıfır olduğundan dolayı ($p < 0,01$); oluşturduğumuz modelin bu dönem içinde %99 güvenirlikle anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Tablo 14'teki düzeltilmiş R^2 değerleri incelendiğinde, yukarıdaki denklemlerde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri (NFG, VÖKA, FDGA, FGA, KKA) açıklama oranlarının sırasıyla; %72,89, %55,09, %65,84, %79,08 ve %44,45 olduğu görülmektedir.

Tablo 14'teki modelin temel bağımsız değişkeni olan YBA'nın ise FDGA ve FGA bağımlı değişkenleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif yönde etkisi bulunmaktadır.

Rekabet artışının bankacılık sektörünün kredi faaliyetlerinden elde ettiği gelirler üzerinde azaltıcı etki meydana getirdiği genel kabul gören bir görüştür. Sektörde yabancı banka paylarının artışı ise yüksek rekabeti beraberinde getirmektedir. Bu durumda bankalar net faiz gelirlerindeki düşüşü dengelemek için faiz dışı gelirlerini artırmaya çalışmaktadırlar. Bu durumun yanı sıra yabancı banka girişleri ile artan rekabetin bankaların faiz dışı gelirlerini azaltan yönde etki meydana getirmesi de

mümkündür. Artan rekabet ortamında bankalar müşterilerini kaybetmemek için daha uygun ve düşük fiyatlarla hizmet sunmaya yönelebilirler. Bu durumda bankaların faiz dışı gelirlerini azaltıcı yönde etki yapacaktır (Uiboipin, 2004, 12-13).

Yabancı banka girişleri ile faaliyet giderleri arasında da pozitif yönlü bir ilişki söz etmek mümkündür. Yerel bankalar, rakipleri olan yabancı bankalar karşısında rekabet güçlerini sürdürebilmek için yeni teknolojilere yatırım yaparlar. Bu yüzden yabancı banka girişleri bankacılık sektöründe faaliyet giderlerinin artmasına neden olmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar ve analiz sonuçları dikkate alındığında ülkemizde Aralık 2002-Aralık 2005 tarihleri arasında yabancı banka girişlerinin sektörde rekabeti artırdığını ve bu durumun bankaların faiz dışı gelirleri ve faaliyet giderleri üzerinde pozitif yönde bir etki meydana getirdiğini söyleyebiliriz.

Yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik oluşturduğumuz model analizinden elde edilen sonuçlar ile literatürde yer alan uluslararası çalışmaların sonuçları aşağıdaki tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15. Model Çalışmasından Elde Edilen Bulguların Uluslararası Çalışma Bulgularıyla Karşılaştırılması

	MODEL	NFG	FDGA	VÖKA	FGA	KKA
1995-2000	YBS	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.
	YBA	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.
2002-2005	YBS	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.
	YBA	i.a.d.	i.a.d.	+	+	i.a.d.
Claessens ve diğerleri	YBS	i.a.d.	-	-	-	i.a.d.
	YBA	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.
Uiboupin	YBS	-	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.	-
	YBA	-	i.a.d.	i.a.d.	i.a.d.	+
Zajc	YBS	i.a.d.	-	-	+	i.a.d.
	YBA	-	-	-	+	i.a.d.
Hermes ve Lensink	YBS	+	-	-	+	+
	YBA	i.a.d.	+	+	+	i.a.d.

+ : Pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
- : Negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
i.a.d.: İstatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

6. Sonuç

Bu çalışmada yabancı bankaların Türkiye’ye geliş nedenleri ve Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucundan elde edilen bulgular aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

- Yabancı bankaların Türkiye’ye en önemli gelme nedenleri “Yeni müşteri/iş arayışı”dır. Bu nedeni “Sermaye piyasalarında beklenen potansiyel fırsatlar”, “Türkiye ekonomisindeki kullanılmamış kredi potansiyeli” ve “Ülkenizle Türkiye arasındaki ticaret ilişkilerini geliştirme” nedenleri izlemektedir,
- Yabancı bankalar Türkiye’de bireysel ve kurumsal yatırımcılar ile çokuluslu işletmeleri hedef müşteri kitlesi olarak belirlemişlerdir,
- Yabancı bankalar uluslararası ticaretin finansmanı alanına yönelik faaliyetlerde bulunmaya öncelik vermektedirler. Ayrıca yabancı bankaların “Finans kurumları dışındaki özel sektöre kredi sağlama”, “Dövizle ödeme”, “Yurt içi ödemeler”, “Döviz ticareti”, “Türev ürünleri ticareti” üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir,
- Yabancı banka yöneticileri Türk bankacılık sektöründeki rekabet yoğunluğu, piyasa riskleri, piyasa büyüme hızı, piyasa büyüklüğü, yetişmiş iş gücü, kârlılık ve Türk bankacılık sektörüne ilişkin hukuksal düzenlemeler hakkında olumlu görüşlere sahiptirler,
- Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne sağladıkları katkılar ise, risk yönetim süreçleri, iç kontrol sistemleri ve yönetim metotları ve becerileri konularında yoğunlaşmaktadır,
- Model analiz sonuçlarına göre; sayı olarak yabancı banka girişlerinin kriz öncesi ve sonrası dönemde net faiz gelirleri, faiz dışı gelirler, vergi öncesi kârlar, faaliyet giderleri ve kredi karşılıkları üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisi yoktur,
- Kriz öncesi dönemde aktif büyüklük olarak da yabancı banka girişlerinin ilgili değişkenler üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir etkisi olmadığı bulunmuştur,
- Kriz sonrası dönemde ise, analiz sonuçlarına göre, aktif büyüklük olarak yabancı banka girişleri Türk bankacılık sektöründe rekabeti artırmış ve bu durum bankaların

faiz dışı gelirleri ve faaliyet giderleri üzerinde pozitif yönde bir etki meydana getirmiştir.

Kaynakça

AKHTAR, H. Mohammad, "Multinational Banking in Pakistan", **Global Business Review**, Vol: 2, Issue: 2, 2001.

BAIN, A. Elisa, Justin, G. FUNG, Ian, R. HARPER, "Multinational Banking: Historical, Empirical and Case Perspectives", **Working Paper**, Melbourne Business School, Australia, 2003.

BARAJAS, Adolfo, Roberto, STEINER, Natalia, SALAZAR, "Foreign Investment in Colombia's Financial Sector", **IMF Working Paper**, No:WP/99/150, 1999.

BOUTEILLER, Eric, Bernard, MAROIS, "Strategies of European Banks in Emerging Countries: A Comparative Approach", **HEC Foundation**, Paris, 1999.

BUCH, M. Claudia, Ralph, P. HEINRICH, "Handling Banking Crises-The Case of Russia", **Kiel Working Paper**, Kiel Institute for The World Economy, 1999.

BUMİN, Mete, "Yeniden Yapılandırma Sonrası Türk Bankacılık Sistemine Yabancı Banka Girişi", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

CLAESSENS, Stijin, Ash, DEMİRGÜÇ-KUNT, Harry, HUINZINGA, "How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets", **Journal of Banking and Finance**, Vol:25, Issue:5, 2001.

CLAESSENS, Stijin, Jong-Kun, LEE, "Foreign Banks in Low-Income Countries: Recent Developments and Impacts", **World Bank**, 2002.

CLARKE, George, Robert, CULL, Laura, D'AMATO, Andrea, MOLINARI, "The Effect of Foreign Entry on Argentina's Domestic Banking Sector", **World Bank Policy Research Working Paper**, 1999.

ÇİÇEK, Yaşam, "Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri ve Etkileri", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

DAGES, B. Gerard, Linda, S. GOLDBERG, Daniel, KİNNEY, "Foreign and Domestic Bank Participation in Emerging Markets: Lessons from Mexico and Argentina", **FRBNY Economic Policy Review**, Vol:6, Issue:3, 2002.

DENİZER, Cevdet, "Foreign Banking Entry in Turkey's Banking Sector, 1980-1997" **World Bank Policy Research Paper**, No:2462, 1999.

EL-GAMAL, A. Mahmoud, Hulusi, İNAN-OGLU, "Inefficiency and Heterogeneity in Turkish Banking: 1990-2000", **Journal of Applied Econometrics**, Vol:20, Issue:5, 2005.

ENGWALL, Lars, Maria, WALLENSTAL, "Tit For That in Small Steps: The Internationalization of Swedish Banks", **Scandinavian Journal of Management**, Vol:4, Issue:3, 1988.

FIELEKE, S. Norman, "The Growth of US Banking Abroad: An Analytical Survey" **Federal Reserve Bank of Boston Conference Series**, No:18, 1977.

FOCARELLI, Dario, Alberto, F. POZZOLO, "Where Do Banks Expand Abroad? An Empirical Analysis", **SSRN Electronic Paper Collection**, 2002.

GOLDBERG, G. Lawrence, Anthony, SAUNDERS, "The Growth of Organizational Forms of Foreign Banks in U.S.:Note", **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol:13, Issue:3, 1981.

GROSSE, Robert, Lawrence, G. GOLDBERG, "Foreign Bank Activity in the United States: An Analysis by Country of Origin", **Journal of Banking and Finance**, Vol:15, Issue:16, 1991.

GUILLEN, Mauro, Adrian, E. TSCHOEGL, "At Last The Internalization of Retail Banking? The Case of The Spanish Banks in Latin America", **Working Paper**, The Wharton Financial Institutions Center, 1999.

HELLMAN, Pasi, "The Internalization of Finnish Financial Service Companies", **International Business Review**, Vol:5, Issue:2, 1996.

HERMES, Niels, Robert, LENSINK, "The Impact of Foreign Bank Entry on Domestic Banking Markets: A Note", **SOM-ThemeE: Financial Markets and Institutions**, University of Groningen, Germany, 2001.

KAYTANCI, Meriç, "Türkiye'deki Uluslararası Bankaların Faaliyetleri, Stratejileri ve Türk Bankacılık Sistemi İçindeki Pazar Paylarına İlişkin Bir İnceleme", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2000.

KONOPIELKO, Lukasz, "Foreign Banks' Entry into Central and Eastern European Markets: Motives and Activities", **Post-Communist Economies**, Vol:11 Issue:4, 1999

KRAFT, Evan, "Foreign Banks in Croatia: Reasons for Entry, Performance and Impacts", **Journal of Emerging Markets Finance**, Vol:3, Issue:153, 2004.

LENSINK, Robert, "Foreign Banks and Economic Transition", **Journal of Emerging Market Finance**, Vol:3, 2004.

LENSINK, Robert, Niels, HERMES, "The Short-Term Effects of Foreign Bank Entry on Domestic Bank Behaviour: Does Economic Development Matter?", **Journal of Banking and Finance**, Vol: 28, No: 3, 2004.

MAGRI, Silvia, Alessandra, MORI, Paola, ROSSI, "The Entry and the Activity Level of Foreign Banks in Italy: An Analysis of the Determinants", **Journal of Banking and Finance**, Vol:29, Issue:5, 2005.

MOLYNEUX, Philip, "A Note on The Determinants of Foreign Bank Activity in London Between 1980 and 1989", **Applied Financial Economics**, Vol:6, Issue:3, 1996.

NOLLE, E. Daniel, Rama, SETH, "Do Banks Follow Their Customers Abroad?", **Financial Markets, Institutions & Instruments**, Vol:7, Issue:4, 1998.

PASTOR, M. Jose, Francisco, PEREZ, Javier, QUESADA, "The Opening of The Spanish Banking System: 1985-98", **Liberalization and Internationalization of Financial Services Conference**, Geneva, 1999.

PEHLİVANLI, Hamit, "The Impact of Transnational Banks on The Banking Sector in

Developing Countries: An Analysis of The Turkish Experience, 1980-89", **Middle East Business and Banking**, September, 1991.

ŞEKER, Serpil, "The Determinants of Foreign Banking: Turkish Experience", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1997.

UIBOUPIN, Janek, "Effects of Foreign Bank Entry on Bank Performance in the CEE Countries" **Tartu University Pres.**, No:569, 2004.

YAFFEE, A.Robert "A Primer for Panel Data Analysis", **New York University ITS**, 2003, www.nyu.edu/its/socsci/Docs/pda.pdf .

YAYLA, Münür, Yasemin, T. KAYA, İbrahim, EKMEN, "Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye", **BDDK ARD Çalışma Raporları**, No: 2005/6, Ankara, 2005.

ZAJC, Peter, "The Effect of Foreign Bank Entry on Domestic Banks in Central and Eastern Europe", **Paper for SUERF Colloquium**, 2003.

Yıllar	AB'ye İhracat	AB'den İthalat	İhracat / İthalat (%)	
			AB	Genel
2008 (Ocak-Mart)	16.936.688	18.996.071	89,2	67,4
2007	60.405.296	68.589.779	88,1	63,0
2006	47.934.746	59.400.922	80,7	61,3
2005	38.400.240	49.220.122	76,0	62,9
2004	34.461.047	46.443.720	75,8	64,8
2003	25.898.731	33.494.705	77,3	68,1
2002	18.468.204	24.518.620	79,4	68,9
2001	16.854.124	18.948.801	88,9	75,7
2000	15.085.668	27.387.566	55,1	51,0
1999	14.922.458	21.833.210	68,3	65,4
1998	14.131.655	24.570.118	57,5	58,7
1997	12.800.069	25.316.043	51,0	54,1
1996	12.097.757	23.516.813	51,4	53,2

(AB: Avrupa Birliği; bin dolar) Milliyet, 06.05.2008.